

Деветата уметност од женска перспектива

година како специјален гостин учествуваше на фестивалот во Призрен, а за стрипот „Break on through“, ја доби специјалната награда од Стрип салонот во Велес. Во продолжение, на тема женскиот стрип, можете да го прочитате интервјуто кое што ексклузивно за Македонска ризница го направивме со неа.

1. Во стрип албумот „Антологија на женскиот стрип на Балканот“ (Антологија женског стрипа на Балкану) на уредничката Ирена Јукиќ Прањиќ, издаден во Загреб во 2010 година, е застапена само една македонска стрип авторка. Навистина ли немаме други стрип авторки кои што со своето творештво заслужиле место во изданието?

Весна Ничевска Саравинова е една од ретките припаднички на понезжниот пол, кај нас воопшто, која што се бави со практикување на неправедно подзаборавената девета уметност. И покрај тоа што самата се смета примарно за ликовен уметник, таа со својот женски сензибилитет, на македонската стрип сцена внесе една нова свежина и ненаметливо ја збогати истата со еден нов стилски израз. За нејзините дела карактеристична е потрагата по суштинските теми, а пак визуелниот изглед им е секогаш поразличен, при што до израз доаѓа потребата на авторот по секогаш поинаков начин на нарација и краен лик.

Со своите стрипови таа достоинствено ја има претставувано Македонија на поголем број стрип фестивали и манифестации во светот. Минатата

Уредничката и авторка Ирена Јукиќ Прањиќ се зафатила со едно обемно истражување кое ја има задачата да укаже на некои особини и специфики на женскиот стрип. Тоа е и еден вид на социјално истражување затоа што жените на Балканот воглавно имаат патријархално воспитување и припаѓаат на традиционални семејства каде улогата на жената е полово предодредена. Но и покрај сите тие детерминанти се изродиле многу плодни и разновидни авторки кои најчесто биле под сенката на машките автори и напати им требало многу поголем напор да се пробијат во тој „машки“ свет на стрипот.

Споредено со другите држави на Балканот нашите автори се хендикепирани со малкуте

македонски списанија кои се занимаваат со оваа област. За жал во врска со стрипот најбитно е кога нешто е објавено и е познато на пошироката јавност, а во овој случај навистина има малку останато како доказ дека во минатото имало женски автори во Македонија. Се сеќавам на промовирање на стрипот во списанието Лифт каде имаше објавено кратки стрипови од две стрип авторки, кои се појавуваа под псевдоними Псило и Вентолина, едната цртач, а другата сценарист. Но понатаму останувам во темница кога пробувам да се присетам на македонска стрип авторка во минатиот век и во првите години на овој. А за да влезеш во антологија сепак треба да имаш повеќегодишно искуство и поголем опус зад себе. Единствената авторка која беше спомнувана во изминативе години беше ликовниот уметник Апостолова Иванка која со својот специфичен израз и начин на раскажување донесе еден нов момент во ликовното изразување во медиумот како што е стрипот, затоа таа се најде во антологијата.

Од поновите генерации започнаа неколку девојки да се занимаваат со стрипот како споредна дејност во нивното ликовно изразување, од нив мене ми се познати следниве: Румена Најчевска, Тања Вукобрат и Ивана Коцевска. Тука би се вброила и Јас. Иако моја основна професија е сликарството пред неколку години започнав да се занимавам и со стрипот како изразно сретство. Стриповите од малечка ме привлекувале да ги читам, но започнав да ги цртам откако добив поттик прво од сценаристот Јовче Крстески, а подоцна започна и мојата соработка со сценаристот Александар Стеванов.

2. Споредено со ситуацијата во Македонија и на Балканот, како припадничките од понежниот пол во остатокот од светот „пливаат“ во стриповските води?

Не би можел никој со точност да ја опише целата ситуација на женскиот стрип во светот, иако имаме поголема достапност до информации преку интернет, но затоа може да опишам неколку мои искуства и средби со авторки од други земји. За време на неколку стрип случувања во кои сум учествувала, а биле интернационални, сум запознала неколку авторки, кои сепак процентуално беа многу помалку од машките автори. Дефинитивно машките стрип цртачи доминираат во светот на стрипот, но тоа не значи дека женските авторки немаат што да придонесат, баш тој женски сензибилитет и поинакво гледање на светот околу себе придонесува во женските стрипови да се внесе многу поголема топлина и внатрешно анализирање на душата на човекот. Но

во принцип и нема многу сличности во стиловите меѓу жените, поточно сите што ги запознав беа сосема различни една од друга. На пример швајцарската авторка Фрида Бунзли работи најмногу на карикатури и го истакнува комичниот аспект во стриповите, јапонската авторка Кан Такахарама која работи на францускиот пазар, црта романтизирана верзија на јапонската манга и го прилагодува својот стил на европскиот пазар, албанката Грета Опараку е изгледа единствениот женски автор во Албанија и тоа го работи од чист ентузијазам во земја каде не се обрнува внимание премногу на промовирање на стрипот, донекаде слично како и во нашата земја.

Најголемата разлика ми се чини во занимавањето со стрип на Балканот и надвор од него е исплатливоста, значи не се работи за немање таленти и капацитети за таа работа, туку се работи за немање професионална организација, ни издавачка куќа која би создавала свој тим на луѓе.

Можеби кај нашите соседи во Бугарија и Србија малку мрднала работата на тоа поле и нормално може да се развиваат и женските автори полесно во такво опкружување, затоа и има многу повеќе женски авторки во тие земји, а и пошироко, во Хрватска и другите бивши југословенски држави. Од она што сум го читала од светската стрип литература сум наишла само на една стрип авторка која соработува со еден од најплодните светски сценаристи Алан Мур, а воедно е и негова жена. Тоа е Мелинда Геби, американска. Тоа беше всушност мн трип авторка која заедно со својот маж направи неколку графички новели и дигна прашина со своите еротски и експлицитни стрип остварувања наречени Изгубени девојки, каде многу убаво се дефинира различноста на женскиот сензибилитет во стилот и изведбата на сцените и целокупниот дизајн и изглед.

3. Според вас постои ли потреба за поделба на стрипот на „машки“ и „женски“?

Во принцип не постои реална потреба за тоа, но во некои ситуации треба да се разговара и обрне внимание на целата ситуација и на местото на жените во овој медиум. Во врска со застапеноста на жените во овој свет на стрипот, веќе кажав, да речеме дека повеќе се застапени како модели, музи, косплеј девојки и сл. одошто како авторки. Покрај толкава конкуренција многу е тешко за жена да се пробие во тој свет особено знаејќи какви се најчесто обврските на жените, а цртањето стрипови подразбира многу голема жртва во поглед на посветеност, простор и време, затоа што е комплексен медиум кој содржи многу елементи

од различни тематски и медиумски полиња.

А поделбата во поглед на сензибилитетот не е потребна, таа сама по себе се наметнува, сакале да признаеме или не, сепак машкиот и женскиот свет се разликуваат и само жената може да го прикаже вистински светогледот на една жена. И во тоа е убавината, кога секој има нешто свое да додаде и прикаже.

фото:Весна А. Брискоска

4. На 19 октомври 2012 година, во Скопје, како дел од проектот „Антологија на женскиот стрип на Балканот“, беше одржана и изложба со панел дискусијата на која што учествувавте и вие? Кои беа заклучоците од дискусијата?

Тоа беше всушност многу интересна тема за разговор и за истражување, постоењето на тематската изложба и промовирањето на антологијата повлече многу размислувања на учесниците во дискусијата и заклучокот беше дека всушност она што е најпотребно за развој на целата сцена е добро менаџирање и организација

за кои се потребни и доволно финансиски средства. Тоа е битно за развитокот на авторите како професионалци кои би живееле од својата професија и стрипот не би им бил само хоби. Сега засега тоа е можно во најголем број случаи кога авторот соработува со земја надвор од Балканот. Бидејќи жените се во многу помал број застапени во оваа професија, процентуално многу малку од нив заработуваат од неа, воглавно проектите се доброволни и ентузијастички, од љубов према уметноста наречена стрип.

Александар Стеванов

Ninth art from a female perspective

Vesna Nichevska Saravinova is one of the rare artists from the fairer gender in our society, whose occupation is making comic strips, the ninth art that is unjustifiably forgotten. Although she considers herself mainly as a painter, she had brought freshness and innovation to the Macedonian comic strip scene with her female sensibility, and she unobtrusively enriched it with a new style and expression. The search for the essential themes is typical for her works, and their visual appearance is always distinctive, so the artist's need is always expressed in a different way of narration and image.

In her comic strips, she honorably represented Macedonia on many comic strip festivals and events around the world. Last year she participated in the festival in Prizren as a special guest, and got the special prize at the "Comic Strip Festival in Veles"

for her comics „Break on through“. You can read the entire interview with Vesna, on the topic of women in comic strip, exclusively for "Makedonska riznica".

1. In the comics album "Anthology of the Balkan women in comic strip" by the editor Irena Jurkik Pranjik, published in Zagreb in 2010, only one female comic strip artist from Macedonia was chosen. Haven't we got more than one female artists that have earned their place in the publication?

The editor and artist Irena Jurkik Pranjik busied herself with a voluminous research with the aim to point out to some characteristics and features of women's comic strip. This is a type of social research because women in the Balkans mainly have patriarchal upbringing and belong to traditional families where woman's role is gender-specific. But besides these determinants, many productive and distinctive female artists have appeared, but they are often under the shadow of their male fellow-artists, and sometimes they need to make great effort to make their way in that "male" world of comics.

In comparison with the other countries in the Balkans, our artists feel handicapped because of the small number of Macedonian magazines for this domain. Unfortunately, considering the comic strip, the most important for an edition is to be published and familiar to the broader public, and in this case there is less evidence for the female artists in Macedonia in the past. I remember during the launching

of the magazine “Lift” in which short comics were published by two female artists, and both of them under a pseudonym – [Pshilo and Ventolina](#). The first is the drawing artist, and the other a script-writer.

But whenever I want to remember some other Macedonian female comic artists from the last century or in the first decade of the present century, I can't put my finger on it. And to enter in an anthology you need many years' experience and greater opus behind you. The only artist that has been mentioned in the recent years is the painter [Ivanka Apostolova](#).

who with her original expression and ability to narrate, has brought a new moment in the visual expression, and that is the reason she entered in the anthology, for a medium like the comic .

A few girls from the younger generation began with the comic as a secondary occupation and their visual expression. I am familiar with two of them, [Rumena Najchevska](#) , [Tanya Vukobrat](#) and Ivana Kocevska. I would add [myself](#) too.

Although my basic occupation is painting, some years ago I started using comic strip as an expression of art. Comics have attracted me since I was a little girl, but I began to draw comics when I got encouraged first by Jovche Krsteski, and later I started my collaboration with the script-writer Aleksandar Stevanov.

2. Compared with the circumstances in Macedonia and in the Balkans, how do the female comic artists swim against the tide ?

Nobody can describe the whole situation of women's comic strip in the world, although we have

greater accessibility to information via Internet, and having that in mind, I can talk about my experiences with other female artists from other countries. During some of the international events where I participated, I got acquainted with some female artists, who were still in far smaller numbers than their male counterparts.

Male artists definitely dominate the world of comics, but that doesn't mean that female artists don't have anything to contribute. Actually women's

sensibility and a different aspect can bring warmth and a new insight of the human soul.

In general, there are no similarities between styles of women in comics, in other words, everybody I got acquainted with were completely different compared to one another. For instance, the Swiss artist Frida Bunzli most of the time works on caricatures and highlights the humorous aspect in the comic ; the Japanese artist Kan Takaharama who works for the French market and draws a romantic version of

the Japanese manga adapting her style for the European market ; the Albanian Greta Oparaku seems to be the only one female artist in Albania, and she draws of pure enthusiasm, in a country where not much attention is given to promotion of comics and that is similar to our country in some measure.

It seems to me that the bigger difference in the occupation with the comics in the Balkans and outside it, is the profitability. The issue is not a lack of talents or capacities for this art, but not having a professional

organization and publishing house which would create a team. Perhaps in the neighbouring countries, Bulgaria and Serbia, there have been little changes in this field, and in these conditions it is easier for the female authors to develop as artists. That is the reason why there are more female artists in these countries, and also in Croatia and the other ex-yugoslav countries.

Reading from the world's comic strip literature, I have run across only one female comic artist who cooperated with one of the most fruitful world's script-writers, Alan Moore. And she is his wife. That is [Melinda Gebi](#), an american comic artist who together with her husband have made some graphic novels and raised dust with her erotic and explicit comics realizations called "[Lost girls](#)", where diversity of the female sensibility is very well defined and also the performance of the scenes and the entire design and look.

3. Do you think that there is a need to divide the comic strip into "male" and a "female" ?

Actually, there is not a real need for that kind of division, but in some circumstances it is important to pay more attention to the place of women in this medium. As for the popularity of women in the comics world, as I already mentioned, they are rather prevalent as models, muses, cosplay girls and so on, than as artists. Besides the great competition, it is very difficult for women to succeed in this scene, especially when having in mind the women's responsibilities, because drawing comics means great sacrifices and demands devotion, great amount of time, as every complex medium consisting of many ele-

ments from different thematic and medium spheres. A division in terms of sensibility is not required, but it imposes itself, admit it or not. And yet, women's and men's world differ and only the woman can show the true women's facet. When everybody has something individual to perform or present, that's the beauty of it.

4. On 19th October 2012 in Skopje, you took part in an exhibition with a panel discussion as a part of the project "Anthology of the Balkan female comics". What are the conclusions you have drawn from the discussion ?

It was a very interesting topic for conversation and research, and this thematic exhibition and the promoting of the anthology has created many opinions among the participants in the discussion, and the conclusion was that actually the issue that is most needed for development of the whole art scene is a good management and organization and financial support. This is essential for upgrowth of the artists as professionals which could make a living from their profession, not just drawing comics as a hobby. In the present situation this is possible only if the artist cooperates with countries outside the Balkans. Because women are not prevalent in this occupation, and a very few can earn from it, mainly in some voluntary and enthusiastic projects, working of love for the art called "comic".

Aleksandar Stevanov

Translated by Irena Jurcheva